

**Gemeente
Amsterdam**

Archeologisch bureauonderzoek

Bestemmingsplangebied Erasmuspark en Robert Scottbuurt

**BO 18-079 Amsterdam 2018
Monumenten en Archeologie**

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting.....	4
Inleiding	5
1 Basisgegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen.....	7
2.2 Rijk.....	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam.....	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	10
3.1 Geomorfologie en bodem algemeen	10
3.2 Historie algemeen	10
3.3 Historisch-topografische inventarisatie	11
3.3.1 Ontginningen	11
3.3.2 Poldergebied.....	13
3.3.3 Verstedelijking	14
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied.....	15
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart	15
3.4.2 Vindplaatsen	15
3.4.3 Bodemopbouw.....	18
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	18
4 Archeologische verwachtingskaart	19
5 Archeologische beleidskaart.....	21
6 Conclusie	23
7 Bronnen.....	24
Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema	25

Samenvatting

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Stadsdeel West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Erasmuspark en Robert Scottbuurt, stadsdeel West. Dit onderzoek is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in deze gebieden aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouw- en aanlegwerkzaamheden.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van het plangebied. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 19) worden drie zones aangegeven. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt twee zones (p. 21). Hiervoor is gespecificeerd in welke gevallen archeologisch onderzoek nodig is bij bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt dat ook wanneer geen archeologisch onderzoek is vereist, en toch bodemvondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, dit wordt gemeld bij Monumenten en Archeologie. In overleg met de ontwikkelaar worden vervolgens maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Stadsdeel West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Erasmuspark en Robert Scottbuurt. Dit gebied wordt ruwweg begrensd door de Bos en Lommerweg, Heemskinderenstraat/Joos Banckersplantsoen, Jan van Galenstraat, Ring A10 en Elckerlijcstraat. Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied en omgeving. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2) en een landschappelijke, historische en archeologische analyse van het plangebied (hoofdstuk 3) aan de orde. Hieruit volgt een archeologische verwachtingskaart (hoofdstuk 4), gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt in welke gevallen archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Basisgegevens

Opdrachtgever

Opdrachtgever Stadsdeel West
 Contactpersoon De heer R. Steur
 Adres Postbus 57239
 Postcode / plaats 1040 BC Amsterdam

Plangebied

Provincie Noord-Holland
 Plaats Amsterdam
 Stadsdeel West
 ARCHIS onderzoeksnummer 4607704100
 Centrum coördinaat 118440,149
 487661,668

1. Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) op de topografische basiskaart (ESRI)

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologisch erfgoed bestaat uit structuren, grondsporen en voorwerpen die in de bodem bewaard zijn gebleven. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor een optimale integratie van archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk onder andere de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast, en de Erfgoedwet geïntroduceerd. De Monumentenwet is per 1 juli 2016 vervallen, maar het deel dat betrekking heeft op de fysieke leefomgeving blijft via het Overgangsrecht in de Erfgoedwet van toepassing.¹

2.2 Rijk

In 1992 hebben de Europese ministers van Cultuur het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Deze culturele overeenkomst had tot doel om meer bewustzijn van het Europese erfgoed te creëren en in het bijzonder het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beter in stand te houden.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.² De Erfgoedwet bevat een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zogenaamde meldingsplicht).³

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (ILC).⁴ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke

¹ Hoofdstuk 9 Erfgoedwet 2016.

² Artikel 9.1 Erfgoedwet (overgangsrecht); Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermd) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 5.10, tweede lid, Erfgoedwet 2016.

⁴ Provincie Noord-Holland, 2010.

Verordening in acht te nemen. Op de ILC zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. Naast de ILC beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis. De waardestellingen van de ILC en AMK zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁵ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die Monumenten en Archeologie heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de- of 20ste-eeuwse ophogingen (Appendix: Beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

De uitvoering van archeologisch onderzoek is gebonden aan de Beoordelingsrichtlijn Archeologie (BRL SIKB 4000) en daarmee samenhangend de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt onder meer onderscheid gemaakt tussen Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, en het doen van Opgravingen (Appendix: stroomschema).

⁵ Monumenten en Archeologie, 2016.

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Archeologisch veldonderzoek wordt, afhankelijk van de bodemingreep en de verwachting, voorafgaand aan of tijdens de civieltechnische werkzaamheden (variant archeologische begeleiding) uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem algemeen

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v.Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld 2 à 3 m - NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 12de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aan de noordzijde van het IJ, in Waterland, begon deze ontwikkeling al in de 10de eeuw. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan dankzij recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin terug tot het late Neolithicum (ca. 2400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen. De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen in de 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekaade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze werd gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ. Daarnaast wordt door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied ingezet op verdichting van de stad.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie

Plangebied Erasmuspark en Robert Scottbuurt wordt ruwweg begrensd door de Bos en Lommerweg, Heemskinderenstraat/Joos Bankersplantsoen, Jan van Galenstraat, Ring A10 en Elckerlijcstraat. Voor de historisch-topografische analyse van dit gebied zijn verschillende historische kaarten gebruikt, waaronder de kaart van Cornelis Koel (1675), Nicolaes Visscher (ca. 1700), het kadastraal minuutplan van Sloten (1832), H. J. Scheltema (1900) en Publieke Werken (1929).

2 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Cornelis Koel, 1675 (SAA). In blauw de veronderstelde loop van de zijtak van de veenrivier de Slochter (naar: De Bont 2014). In rood een zij-/achterkade van twee ontginningsgebieden. De zwarte peilen geven de richting aan waarin de veenontginningen plaatsvonden.

3.3.1 Ontginningen

Tot in de 20ste eeuw maakte het plangebied deel uit van het veenweidelandschap rondom Amsterdam. Dit landschap was in belangrijke mate tot stand gekomen tijdens de ontginning van het Hollandse veengebied. In de 11de/12de eeuw trokken de eerste ontginningsboeren het plaatselijke veenlandschap in, en werd het plangebied geschikt gemaakt voor bewoning en

landbouw.⁶ Vanuit de veenstromen als de Slochter – de voorloper van het Slotermeer – en een vertakking daarvan die door het plangebied stroomde,⁷ werden loodrecht op de natuurlijke verhogingen in het landschap sloten gegraven, zodat het veen kon ontwateren en vruchtbaar akkerland ontstond (afb. 2).⁸ Dit proces verliep volgens het recht van vrije opstrek, waarbij de lengte van de kavel niet vooraf was vastgesteld, maar werd bepaald door natuurlijke barrières of door aanspraak van anderen op reeds ontgonnen gebieden. Het recht van vrije opstrek resulteerde in zeer lange percelen, ook wel weren genoemd. Aan de uiteindes ervan werd een achterkade – een veendijk en dwarsslot – aangelegd, die de landerijen moest beschermen tegen water uit onontgonnen gebied en vaak als basis diende voor nieuwe ontginningen.

Doordat de ontwatering van het veen gepaard ging met bodemklink, kwamen de kavels jaar na jaar lager te liggen en werden deze natter. Daardoor werden ze onbruikbaar als akkerland en waren de boeren telkens gedwongen om nieuw veen in cultuur te brengen en hun boerderijen te verplaatsen.⁹ Nederzettingen uit de vroege ontginningsperiode kenmerken zich daarom door een vrij diffuse spreiding van verhoogde huisplaatsen (terpen). Met het verdwijnen van de laatste geschikte akkergronden omstreeks 1300 werden deze oudste nederzettingen verlaten en hergroepeerden de bewoners zich in lintdorpen, aan de kopse zijde van de ontginningskavels.¹⁰ Mogelijk had de bewoning die op 17de/vroeg 20ste-eeuwse kaarten is aangegeven (afb. 2, 3, 4) in het smalle (rest)ontginningsgebied langs de vertakking van de Slochter een dergelijke (middeleeuwse) oorsprong.

3 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Visscher, ca. 1700 (SAA)

⁶ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17

⁷ De Bont 2014, 76-77

⁸ De Bont 2009, 464, 560

⁹ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17.

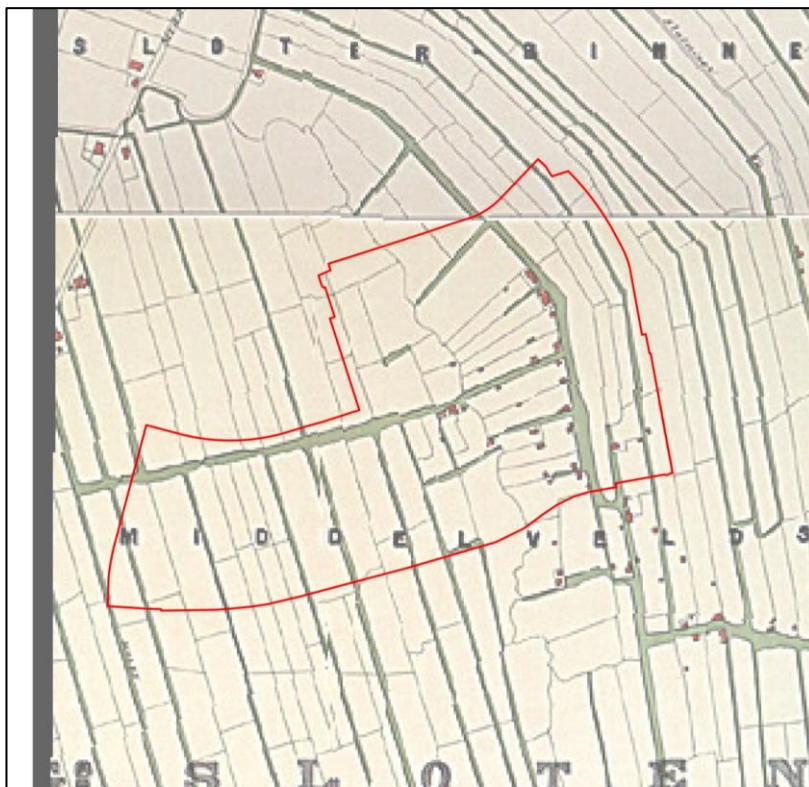
¹⁰ De Bont 2009, 577

3.3.2 Poldergebied

De ontginningskades (3.3.1) verdeelden het veenweidegebied in verschillende waterstaatkundige eenheden – polders. Het plangebied maakte oorspronkelijk deel uit van de Sloterpolder en viel onder het bestuur van de ambachtsheerlijkheden Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer.¹¹ Met de aanleg van de Haarlemmertrekvaart in de jaren 1631-1632 dwars door de polders tussen Amsterdam en Haarlem, ontstond een nieuwe indeling en kwam het plangebied in de Sloterbinnenpolder te liggen. Uit een besluit tot samenwerking ontstonden in 1673 de Sloterbinnen- en Middelveldse (gecombineerde) polders (afb. 4).

Het continue proces van bodemdaling dat door de ontginningen op gang was gebracht maakte de waterhuishouding tot een belangrijke gemeenschappelijke zorg van de landeigenaren in de polder. In de 17de eeuw werd een stelsel van weteringen aangelegd, waarvan er een dwars door het plangebied liep. Deze moest overtollig water uit de landerijen zuidwaarts leiden, waar het door poldermolens werd uitgeslagen op de Kostverlorenvaart. Met de aanleg van de molenwetering ontstond tegelijk een verbeterde waterverbinding vanuit de polder naar de Overtoom, en daarmee een weg voor landbouwproducten naar de markten in de stad.

Langs de wetering, en langs de *Thyn Velts Sloot* – waar mogelijk al eerder gewoond werd (3.3.1) – vestigden zich steeds meer groentetelers (afb. 2, 3, 4). De onderkomens van deze *warmoezeniers* staan op het kadastraal minuutplan van 1832 aangeduid als *erven* en *schuurtjes*¹². In de loop van de 19de en vroege 20ste eeuw ontwikkelde zich hieruit een klein buurtschap.

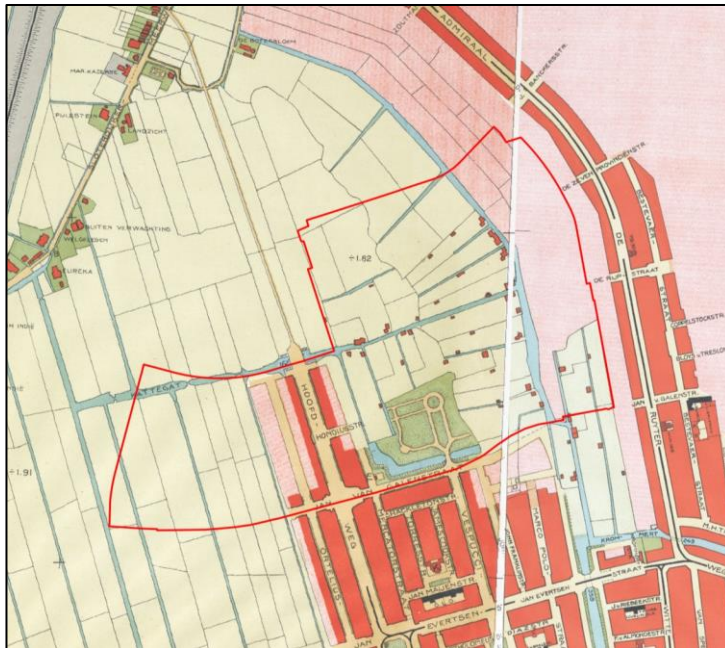
4 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Scheltema, 1900 (SAA)

¹¹ Jansen 1963, 287-288

¹² Kadastraal Minuutplan van Sloten, ca. 1832

3.3.3 Verstedelijking

Tot in de vroege 20ste eeuw behield het plangebied een landelijk karakter, waar de enige bebouwing bestond uit de kleinschalige erven van groentetelers (zie 3.3.2). Na de annexatie van Sloten en Sloterdijk door Amsterdam in 1921 onderging het gebied een grote transformatie. Alle aanwezige bebouwing werd afgebroken en het polderland werd opgehoogd tot stadspeil. Op de nieuwe grond werd vanaf de jaren 1920 het Erasmuspark en de omliggende woonwijk aangelegd (afb. 5, 6).

5 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Publieke Werken (1929). Onder meer is zichtbaar hoe het polderlandschap onder een pakket ophogingszand (roze) verdween.

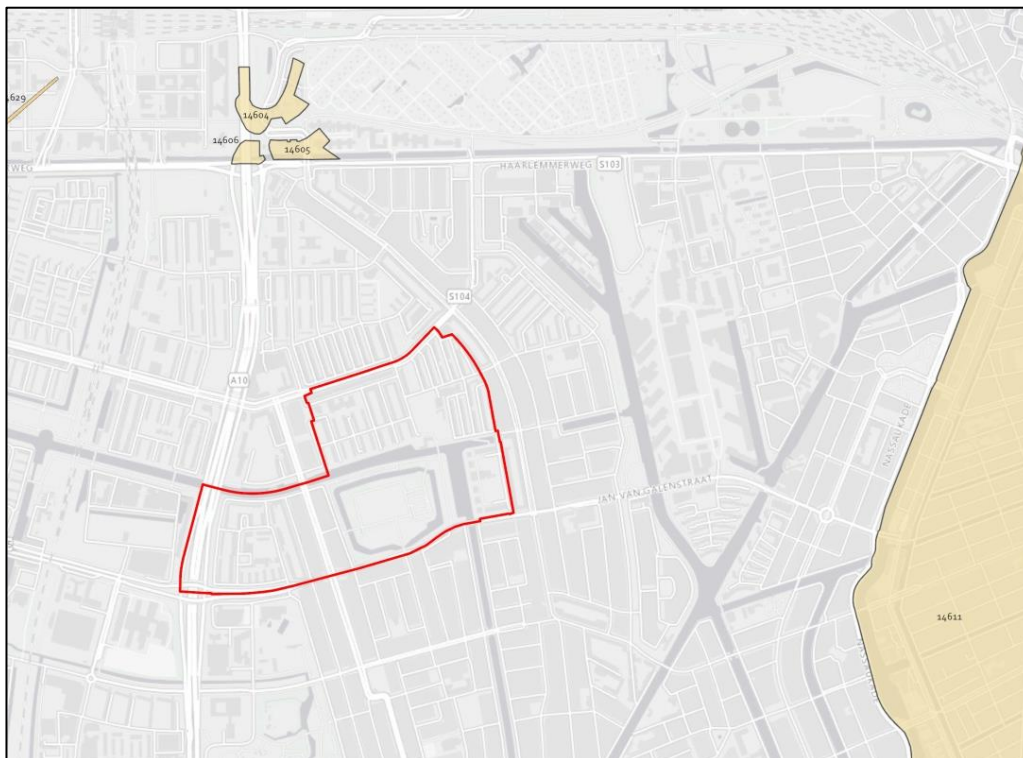

6 Het plangebied (rood omlijnd) op een luchtfoto uit 2015 (PDOK/ESRI)

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart

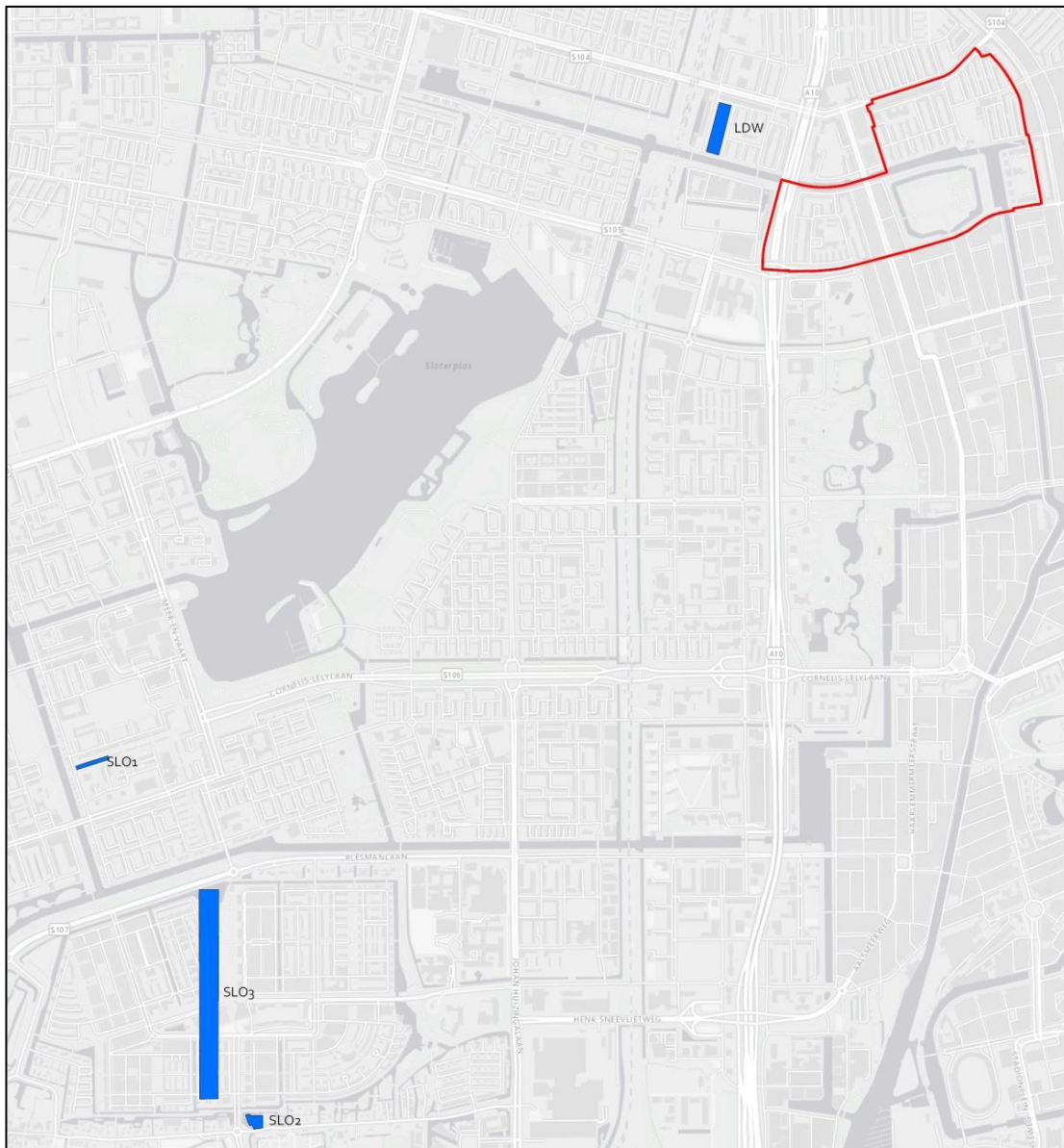
Binnen het plangebied zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. Ook is het plangebied volgens deze kaart vrij van zones met een archeologische verwachtingswaarde (afb. 7). De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie Noord-Holland komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in hoofdstuk 4.

7 Het plangebied (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). In oranje zijn gebieden weergegeven met een hoge archeologische verwachtingswaarde.

3.4.2 Vindplaatsen

In het plangebied heeft tot op heden geen archeologisch veldonderzoek plaatsgevonden. Wel zijn in de nabije omgeving en elders in de voormalige Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders veldonderzoeken uitgevoerd die indicatief zijn voor de archeologische verwachting binnen het plangebied (afb. 8). De resultaten van deze onderzoeken dienen hier als toets van de veronderstelde bewoningsgeschiedenis van het plangebied, en bieden bovendien een inzicht in de aard, kwaliteit en diepteligging van de archeologische resten die in het plangebied zijn te verwachten. De vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

8 Het plangebied (rood omlijnd) en de vindplaatsen

Hoekenespad (SLO1)

In 1984 is een opgraving uitgevoerd aan het Hoekenespad, op de vermoedelijke locatie van het Oude Kerkhof en het 11de-eeuwse Sloten. Onder het 2 meter dikke zandpakket zijn fragmenten van 11de- en 12de-eeuws aardewerk aangetroffen. Sporen van een nederzetting zijn niet gevonden.¹³

Sloterweg (SLO2)

In 1986 is een opgraving uitgevoerd op de kruising van de Sloterweg met de Anderlechtlaan. Hierbij is een huisterp van kleizoden met daarop delen van een lemen vloer en haard

¹³ Archief MenA

gedocumenteerd. De terp is in het laatste kwart van de 13de eeuw opgeworpen en houdt verband met een uitbreiding of intensivering rond de ontginningsactiviteiten van het dorp Sloten.¹⁴

Louwesweg (SLO3)

Tijdens een boor- en proefsleuvenonderzoek aan de Louwesweg in 1988 is een laatmiddeleeuwse dijk gedocumenteerd. Er zijn geen huisterpen aangetroffen, wat suggereert dat er geen tussenfasen zijn geweest in de verplaatsing van het oude dorp Sloten naar de huidige locatie.¹⁵

Kolenkit Zuidelijk Veld Fase 1 (LDW)

In 2009 vond een archeologische begeleiding plaats in de bouwput Kolenkit Zuidelijk Veld Fase 1. De natuurlijke ondergrond bleek ter plaatse te bestaan uit rietveen met een licht golvend oppervlak dat op gemiddeld 3,90 m - NAP lag. Vanaf het veenniveau was het terrein opgehoogd met klei tot ca. 2 m - NAP. Op basis van de stratigrafische relatie met de aanwezige bouwsporen is deze ophoging in de zeventiende eeuw gedateerd. In de jaren 60 van de twintigste eeuw volgde weer een ophoging, nu met ruim 2,5 m zand tot ca. 0,50 m + NAP.

Tot de oudste bebouwingsfase in de 17de eeuw of begin 18de eeuw behoorde een goed geconserveerde rechthoekige structuur van anderhalfsteens muurwerk, gefundeerd op langshout (afb. 9). De bouwwijze en inrichting wijzen op een gebruik van het gebouw als schuur of stal. De ondergrond binnen het gebouw bestond uit een afwijkende zandige kleivulling die vermengd was met huishoudelijk aardewerkafval uit de gehele 18de eeuw.¹⁶

9 Het rechthoekige gebouw met een waterkelder en uitbouwen aan de linkerkant, gezien richting het oosten.

¹⁴ Archief MenA

¹⁵ Archief MenA

¹⁶ Gawronski & Jayasena 2010

3.4.3 Bodemopbouw

Het plaatselijke maaiveld van de Osdorper Binnen-, Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders lag voorafgaand aan de verstedelijking plaatselijk op ca. 1,8 m – NAP (afb. 5). Uitgaande van de huidige maaiveldhoogte (gemiddeld 0,5 m + NAP) en zetting afgedekt door een ophogingspakket van ca. 2,5 m. Eventuele archeologische resten bevinden zich onder dit zandpakket. Het maaiveld van het Erasmuspark ligt lager, op ca. 1,5 m – NAP, waarmee het recente ophogingspakket hier dunner is – ca. 0,5 m. Voor beide gebieden geldt dat het oorspronkelijke maaiveld kan zijn aangetast door recent grondverzet, met name waar in de 20ste eeuw de Erasmusgracht en Admiralengracht zijn gegraven.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie zijn binnen het plangebied materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met bewoning vanaf de 11de/12de eeuw. Een hoge verwachting geldt voor de bewoningszone langs de voormalige *Thyn Velts Sloot*. Voor het gehele plangebied geldt dat rekening dient te worden gehouden met bodemverstoring door grootschalige ophogingen in de 20ste eeuw. Ter plaatse van de Erasmusgracht en Admiralengracht worden geen archeologische resten meer verwacht.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Erasmuspark en Robert Scottbuurt materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de plaatselijke bewoningsgeschiedenis vanaf de 11de/12de eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart voor het plangebied met dertien zones. Een hoge verwachting duidt op een dichtere verspreiding van archeologische resten met een sterke onderlinge samenhang. In zones met een lage verwachting hebben de sporen een lagere trefkans en/of betreffen deze vooral losse vondsten.

A. Osdorper-, Sloterbinnen en Middelveldse Gecombineerde Polders

Verwachting: laag

Hier kunnen archeologische resten voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 11de tot in de 20ste eeuw, zoals sloten en losse vondsten. Ook kunnen huisplaatsen uit de ontginningsperiode aanwezig zijn, maar deze kennen een lage trefkans.

B. Bewoningszone

Verwachting: hoog

Langs de *Thyn Velts Sloot* ontwikkelde zich in de 17de/19de eeuw een klein buurtschap van groentetelers. De bewoning aan de kop van de ontginningskavels kan echter teruggaan tot de late middeleeuwen. Binnen een 75-meter zone langs de voormalige sloot kunnen sporen van bewoning voorkomen in de vorm van ophogingslagen, diverse erfafscheidingen, houten en bakstenen funderingen, huishoudelijk afval (in de slootbodem) en losse vondsten.

C. Molenwetering en *Thyn Velts Sloot*

Verwachting: laag

De molenwetering en *Thyn Velts Sloot* betroffen de breedste waterlopen in het plangebied en werden gebruikt voor kleinschalig vervoer richting de Slotervaart en Overtoom. Eventuele archeologische resten bestaan uit losse voorwerpen in de oorspronkelijke waterbodem, die bij transport te water zijn geraakt.

**X Gemeente
X Amsterdam
X**

Archeologische verwachtingskaart
Erasmuspark en Robert Scottbuurt

- Plangebied
- A. Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders
- B. Bewoningszone
- C. Molenwetering en Thyn Velts Sloot

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Erasmuspark en Robert Scottbuurt is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologisch erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop twee zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregel (Appendix: beleidsvarianten, stroomschema).

Beleidsvariant 5

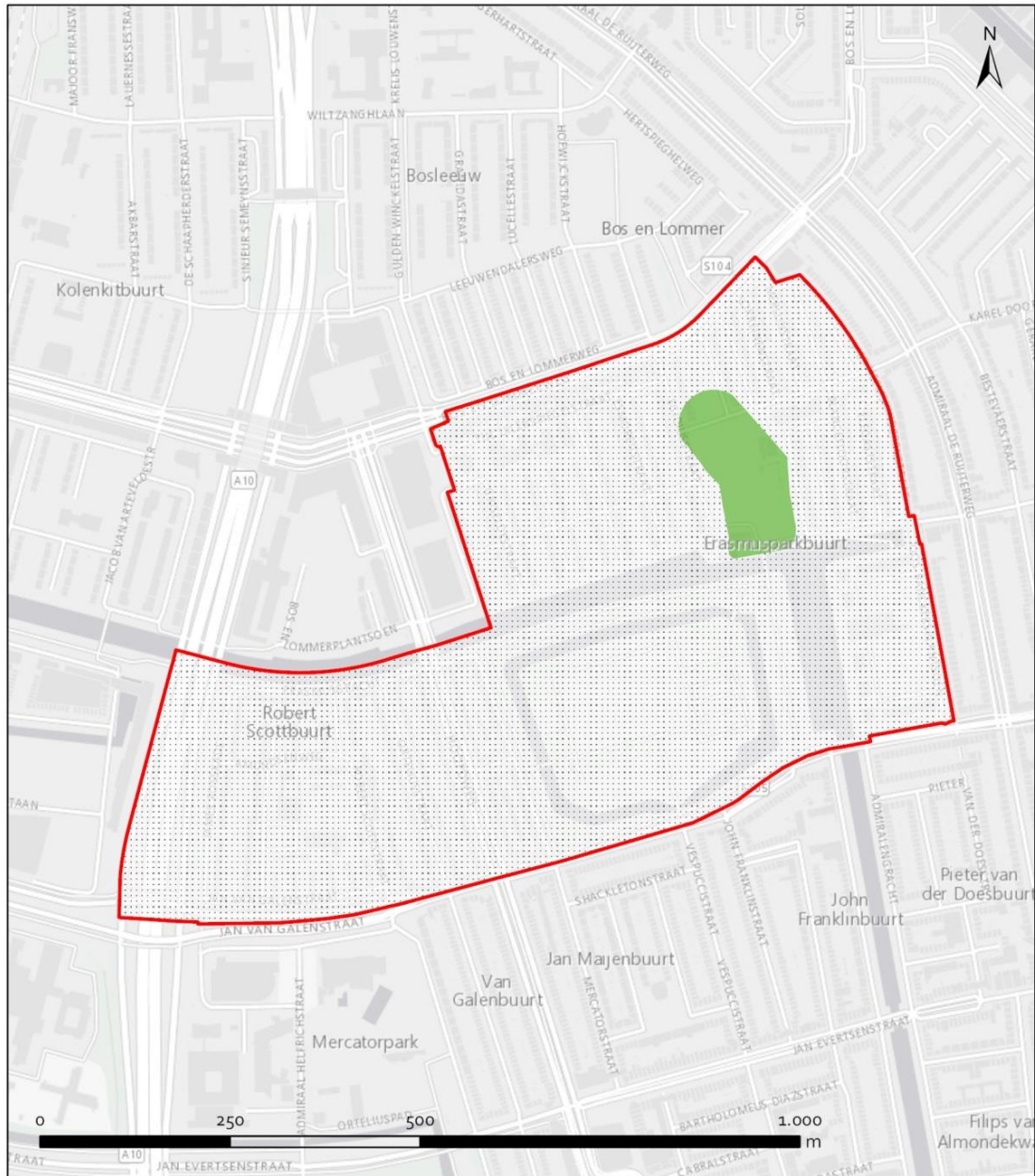
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan 2,5 m onder maaiveld.

Beleidsvariant 11

Voor deze zone geldt uitzondering van archeologisch vervolgonderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden vondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

**X Gemeente
X Amsterdam
X**

 Plangebied

 Beleids categorie 5

 Beleids categorie 11

Archeologische beleidskaart
Erasmuspark en Robert Scottbuurt

6 Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor bestemmingsplan Erasmuspark en Robert Scottbuurt. Binnen het plangebied gelden twee archeologische beleidszones.

Voor de eerste zone geldt een uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan 2,5 m onder maaiveld.

Voor de tweede zone geldt vrijstelling van archeologisch onderzoek bij alle bodemingrepen, ongeacht de omvang of de diepte.

Voor het gehele plangebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden vondsten worden gedaan waarvan redelijkerwijs kan worden vermoed dat deze van archeologische waarde zijn, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

7 Bronnen

Digitale bronnen

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), 50 cm maaiveld gridproduct, shaded relief. Geodan/
Esri Nederland

ESRI: Esri Nederland Content: <http://www.esri.nl/>

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

CHW: Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl/>

Dinoloket: Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINOloket) TNO, Geologische
Dienst Nederland: <https://www.dinoloket.nl/>

HisGIS: Historisch Geografisch Informatiesysteem: <http://www.hisgis.nl/>

SAA: Stadsarchief Amsterdam: <https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/>

Literatuur

Bont, C. de, 2009: *Vergeeten land: ontginning, bewoning en waterbeheer in de westnederlandse
veengebieden (800-1350)*, Alterra Wageningen

Borger, G.J., 1987: Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het
stedelijk gebied, in: W.F. Heinemeijer, M.F. Wagenaar, *Amsterdam in kaarten. Verandering van de
stad in vier eeuwen cartografie*, Antwerpen

Gawronski, J., R. Jayasena, 2010: *Zeis onder het maaiveld. Archeologische Begeleiding Kolenkit
Zuidelijk Veld Fase 1 (2009)*, Amsterdam

Monumenten en Archeologie, 2016, *Erfgoed voor de stad. Agenda voor het erfgoed in een groeiend
Amsterdam*, Amsterdam

Provincie Noord-Holland, 2010: *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen
met Ruimtelijke Kwaliteit*. Haarlem

Provincie Noord-Holland, 2010: *Leidraad Landschap & Cultuurhistorie*, Haarlem

Stol, T., 1993: *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/
Antwerpen

Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

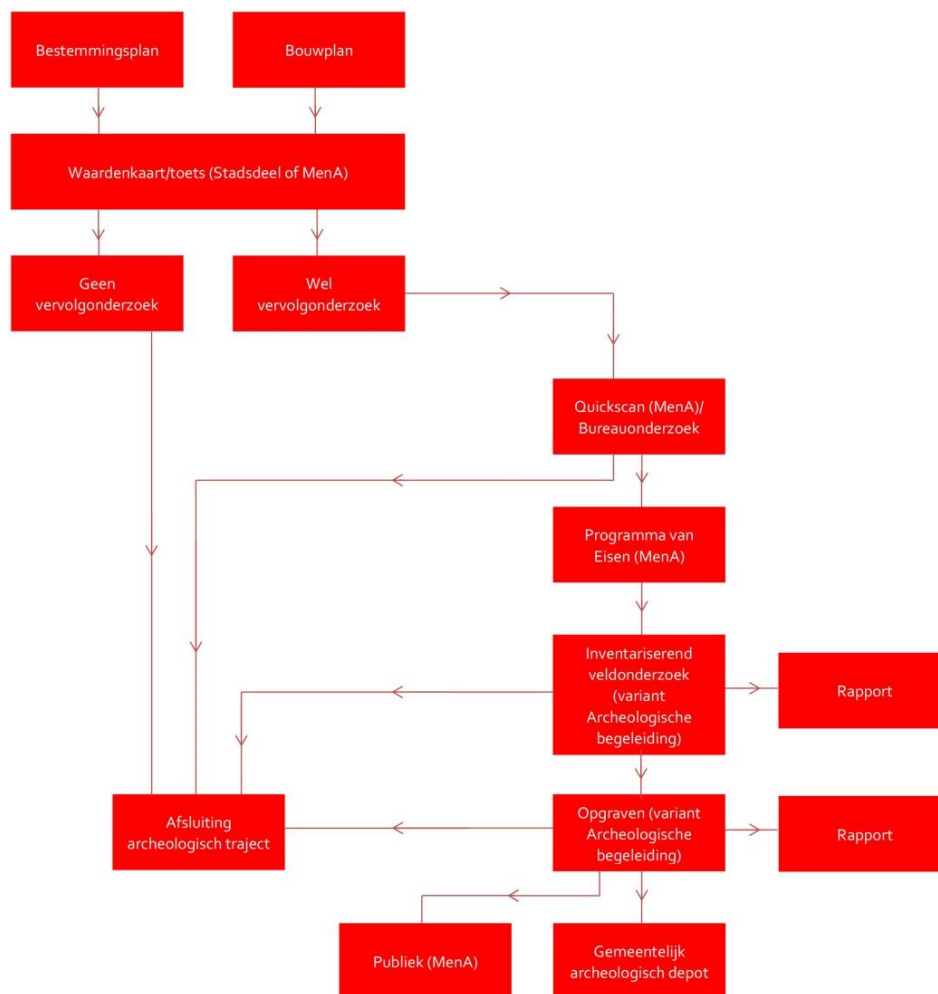
- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke ingreep in de (water)bodem, ongeacht het oppervlak of de diepte, archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de eeuw. De verwachte resten hebben een dichte spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de-eeuwse ophogingen.
- 5: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de of 20ste eeuw. Indien de bebouwing dateert uit de 19de eeuw hebben de verwachte resten een wijdere spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 19de- en 20ste-eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch

veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodembinnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² (9a) en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m² (9b).

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodembodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek. Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie MenA

Colofon

**Archeologisch bureauonderzoek BO 18-079
Amsterdam 2018**

Voor akkoord controle proces en waardstelling:

Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Senior KNA-archeoloog Ma (specialisme waterbodems)
Hoofd afdeling Archeologie
Gemeente Amsterdam
Monumenten en Archeologie

Datum:	14-5-2018
Status:	1.0
Tekst:	T. Terhorst MA
Redactie:	Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Cartografie:	T. Terhorst MA
Vormgeving:	Monumenten en Archeologie, gemeente Amsterdam

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2018
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Monumenten en Archeologie. MenA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.